

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

про дисертацію БУДНИК Олени Богданівни

«ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО СОЦІАЛЬНО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»,

подану на здобуття

наукового ступеня

доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

У сучасних складних соціально-економічних умовах особливо гостро постає питання виховання і всебічного розвитку людини як найвищої цінності суспільства. Коли, через засилля й пропаганду антигуманної та бездуховної інформації руйнуються емоційно-чуттєва вираженість та стабільність в структурі особистості, питання індивідуалізації й соціалізації особистості учнів та професійної підготовки нової генерації фахівців, які б були спроможні опанувати загальнолюдські цінності, навчитися відрізнити прекрасне і потворне, добро та зло у навколишній дійсності, набуває першорядної значущості. З цих позицій, у контексті парадигмального пошуку розбудови навчально-виховного процесу, сучасна освіта активно звертається до ідей людиноцентризму, згідно з якими духовно-ціннісний зміст освітнього процесу набуває соціальної державної домінанти для підготовки у вищій школі.

Проблема удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, яку обрано дисертанткою як об'єкт наукового дослідження, є органічною складовою багатьох питань, пов'язаних з розвитком творчого та особистісного потенціалу майбутніх вчителів, оновленням системи психолого-педагогічної підготовки новітніми нетрадиційними формами та методами організації навчально-виховного процесу, що говорить про безперечну *актуальність* обраної наукової проблеми.

У роботі здійснено теоретико-експериментальне дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності, тісно пов'язаної з вихованням та освітою людини та зумовленої потребою сьогочасного суспільства у компетентних, конкурентоспроможних фахівцях з високим рівнем культури, духовності, соціальної та творчої активності.

Автор підкреслює, що в сучасних умовах значущість, важливість та необхідність професії вчителя початкової школи, спрямованої насамперед на навчання, виховання й позитивну соціалізацію підростаючого покоління, нині справедливо набувають загальносуспільного визнання – оскільки саме вчитель початкової ланки освіти може значною мірою професійно організувати

педагогічний супровід соціалізації та розвитку особистості учнів початкової школи, визначити системність, цілісність і послідовність цього процесу.

Мова йде у першу чергу про актуалізацію у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців *особистісної домінанти соціально-педагогічної діяльності* вчителя. У роботі автор характеризує її такими ознаками: орієнтація на особистісну сутність дитини, пріоритет її самобутності як активного носія суб'єктного досвіду; налагодження гуманних взаємин між вихователями та вихованцями, створення атмосфери взаємодії, емоційної співпраці; максимальне врахування природи дитини та її суб'єктного досвіду, можливостей розвитку її потенціалу та стимулювання творчих здібностей; залучення індивіда до розв'язання соціально-моральних задач; надання вихованцеві ініціативи в різних видах діяльності, підведення до усвідомлення особистої відповідальності через культивування почуття дорослішання; забезпечення принципової позиції педагога як соратника учня на шляху пізнання й самовдосконалення, орієнтація на приклад дорослого у формуванні духовних цінностей.

Дисертаційне дослідження є справді новаторським, оскільки своєчасно і аргументовано заповнює означену ланку як в теоретично-змістовому, так й в технологічно-операційному аспектах.

Слід відзначити міцну теоретичну основу виконаної роботи. Вже на рівні дефінітивного аналізу основних понять Будник О.Б. демонструє глибоку філософську ерудованість та багатогранність науково-педагогічного мислення.

Методологію дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності автором обґрунтовано на засадах загальних положень теорії розвитку особистості, теорії пізнання, її основних методологічних принципів – історизму, системності, розвитку, науковості, всебічного вивчення явищ і процесів, їх взаємозв'язку та взаємозумовленості; принципів цілісності дослідження та комплексного використання відповідних методів дослідження; концептуальних положень відносно різних аспектів теорії соціалізації; оптимального використання методологічних підходів (соціосистемного, феноменологічного, антропологічного, аксіологічного, особистісно орієнтованого, суб'єктно-діяльнісного, технологічного, синергетичного, культурологічного, креативного, міждисциплінарного) та необхідних для дослідження принципів і методів діалектичного зв'язку об'єктивних і суб'єктивних факторів соціального становлення особистості. Зокрема, принцип антропологічної спрямованості визначив спрямування змісту професійної освіти на інтегративне вивчення людини, визнання самоцінності особистості студента як активного суб'єкта навчально-пізнавального процесу, а принцип рефлексивної креативності – акцентування на індивідуально-творчому підході до засвоєння професійних знань і вмінь, використання в педагогічній діяльності інноваційних технологій.

Рецензована дисертація вирізняється не лише глибиною теоретичного аналізу обраної проблеми, але й оригінальністю *методичної пропозиції* щодо її розв'язання в освітній практиці вищої школи.

Чітко представлені у роботі основні *структурні компоненти* професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до визначеного виду діяльності: когнітивний, мотиваційний, соціально-комунікативний, морально-естетичний і

діяльнісно-технологічний, що сприяло не лише ознайомленню студентів із базовими поняттями педагогічної майстерності у реалізації соціально-педагогічних завдань, але і уможливило процес практичного набуття ними відповідних якостей.

Олена Богданівна кваліфіковано представляє *модель* підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності, що побудована на основі взаємозалежності та взаємозв'язку теоретико-методологічного, організаційно-методичного та діагностично-результативного блоків, а її метою було теоретичне обґрунтування і практичне застосування способів оптимізації означеного процесу та забезпечення ефективності професійної підготовки майбутніх педагогів початкової ланки освіти.

Здійснену в межах дисертаційного дослідження *експериментальну роботу*, конкретно зміст і методика її організації, в цілому оцінюємо позитивно. Критеріальний апарат дослідження є виваженим і належно структурованим: логіка поділу критеріїв готовності майбутніх учителів початкової школи до соціально-педагогічної діяльності відповідає концептуальним засадам дослідження.

Заслуговує на увагу той факт, що дисертантка послідовно дотримується концепції професійного самотворення вчителя в процесі фахової підготовки і подальшої педагогічної діяльності.

Характеризуючи *наукову новизну* виконаного дослідження, слід відзначити, що дисертаційна робота за своєчасністю постановки проблеми та її операційно-технологічним вирішенням гідно вирізняється з малочисельної низки досліджень даної проблематики.

Дослідницею уперше визначено теоретико-методологічні засади професійної підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» до соціально-педагогічної діяльності як цілісної педагогічної системи; розроблено концептуальні основи і модель системи професійної підготовки майбутніх учителів до соціально-педагогічної діяльності; обґрунтовано структуру професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до визначеного виду діяльності. Удосконалено змістові характеристики поняттєво-категоріального апарату дослідження; уточнено сутність поняття «соціально-педагогічна діяльність учителя початкових класів», її функції, принципи, зміст, форми та методи реалізації; обґрунтовано критерії професійної готовності майбутнього вчителя до соціально-педагогічної діяльності (світоглядний, мотиваційний, емоційний, когнітивний, комунікативний, діяльнісний), відповідно до яких обрано методичний інструментарій для вивчення динаміки сформованості основних компонентів цієї готовності.

Ми вбачаємо *практичне значення* дослідження – передусім, у розробці навчально-методичного забезпечення з підготовки майбутніх учителів початкових класів: навчально-методичного посібника «Соціально-педагогічна діяльність учителя початкової школи», методичних посібників «Соціально-педагогічне спрямування змісту професійної освіти майбутніх учителів початкових класів» і «Технології соціально-педагогічної діяльності в початковій школі».

Результати дослідження належним чином апробовані і впроваджені в освітянську практику. Зокрема, основні положення і результати дисертаційної

роботи доповідались і обговорювались на 51 конференції і семінарах різного рівня. Впровадженням охоплено декілька регіонів України, про що свідчать 8 актів з вищих педагогічних закладів освіти. Є гарні перспективи для подальшого поширення отриманих результатів дослідження в освітянській практиці України.

Аналіз публікацій О.Б.Будник засвідчив їхню відповідність (кількісну і якісну) вимогам до оприлюднення результатів докторського дослідження. Зокрема, серед загальної кількості робіт (62) у контексті презентації авторських ідей особливо вирізняються монографія, 1 навчально-методичний посібник, 6 розділів навчально-методичних посібників, 2 методичних посібника та 26 статей, опублікованих у фахових виданнях України, 54 – у закордонних періодичних виданнях.

Автореферат дисертації адекватно відображає зміст і результати виконаної дослідницької роботи.

В той же час у контексті наукової дискусії можна висловити ряд зауважень і побажань:

1. У дослідженні варто було б більш детально проаналізувати взаємозв'язок СПД педагога початкової ланки освіти з його іншими ключовими видами діяльності, який й забезпечує ефективність професійної діяльності педагога у цілому.
2. На нашу думку, аналіз теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутнього вчителя був би більш повним, якби дослідниця у дисертації більш рельєфно окреслила вітчизняний етнопедагогічний досвід з формування християнсько-духовного ядра у соціальному становленні особистості.
3. В авторефераті недостатньо повно відображена специфіка моделювання соціально-виховного середовища навчального закладу, про що йдеться в IV розділі дисертації (с. 22).
4. Окремі методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя початкових класів до соціально-педагогічної діяльності варто було б більш детально розглянути у основному тексті дисертації, водночас подані методичні матеріали потребують ширшого представлення за виокремленими напрямками.
5. У дисертації автор використовує аббревіатури «ВПНЗ» (сс. 172, 176, 307, 424, 429) та «ВНЗ» (сс. 310, 311, 314, 426, 435 і под.). Не зайвим було б визначитись стосовно єдиного поняття, оскільки дослідження здійснювалось не лише в педагогічних навчальних закладах, а й класичних університетах, де готують майбутніх учителів початкових класів.

Проте, вказані зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

Рецензована робота характеризується глибиною теоретичного аналізу і вагомістю методичних пропозицій. Це завершена науково-дослідна робота, виконана в контексті нових наукових підходів до професійної освіти.

Враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхню практичну значущість, а також відповідність поданої роботи вимогам щодо докторських досліджень, вважаємо, що дисертація «Теоретичні і

методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності», сприятиме реформуванню професійної підготовки учительських кадрів в Україні, а її автор – БУДНИК Олена Богданівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

**доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри початкової і дошкільної освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г.Короленка**

Федій О.А.